

ШТО РАСКАЖУЦЬ СЦЕНЫ ХРАМА

Славуты Сынковіцкі храм абаронна-га тыпу — на самай мяжы двух раёнаў — Слонімскага і Зэльвенскага. Ад маёй роднай вёскі Хадзевічы Слонімскага раёна да Сынковіцкай царквы рукой падаць — дзесьці каля аднаго кіламетра. У 2017 годзе праваслаўныя вернікі адзначылі 610-годдзе Сынковіцкай царквы-крэпасці. Але яна намнага старэйшая і тоіць шмат таямніц і загадак.

Калі б сцены Сынковіцкага храма маглі размаўляць, яны расказалі б нам амаль усю гісторыю беларускага народа. Але сцены храма маўчаць. Таму сёння гляджу на іх і дзіву даюся, як змог выстаяць магутны цагляны мур стагоддзі, не знікнуць з нашай зямлі.

З маёй Хадзевіцкай сельскай васьмігодкі, дзе я вучыўся, храм быў відаць здалёк, асабліва з другога паверха. Але тады, калі я быў школьнікам, у Сынковіцкую царкву людзі маліцца не хадзілі. Ён быў зачынены. Там знаходзіўся калгасны склад садавіны і гародніны, а потым ільну. У храм пасля Другой сусветнай вайны хадзілі мая мама і ўсе нашы вяскоўцы. Але ў 1958 годзе ў СССР па ініцыятыве першага сакратара ЦК КПСС Хрушчоў пачалося ганенне на царкву. Тады былі зачынены ў Беларусі больш за 60 % праваслаўных храмаў. А 16 сакавіка 1959 года, знайшоўшы прычыну — небяспечны тэхнічны стан храма, забаранілі ў ім праводзіць богаслужэнні, а праваслаўны сынковіцкі прыход быў ліквідаваны.

Да Другой сусветнай вайны храм у Сынковічах быў уніяцкім. У гэтым храме майго бацьку хрысціў Антон Неманцэвіч (1893—1943). Перад смерцю бацькі я паказаў яму здымак Неманцэвіча і сказаў, што яго хрысціў у Сынковічах вось гэты святар. Бацька доўга моўчкі глядзеў на фотаздымак і нешта думаў. Відаць, для яго гэта было вельмі цікава і нечакана.

Пасля службы ў войску я ўладкаваўся працаваць загадчыкам Сынковіцкага сельскага клуба. Гэта было восенню 1979 года. Клуб наведваў рэдка, ніхто мяне там не кантраляваў, таму дома дапамагаў маці па гаспадарцы і рыхтаваўся да паступлення ў Белдзяржуніверсітэт. Але некалькі разоў на тыдзень я ўсё ж адкрываў сельскі клуб, дзе паказвалі кіно і часам наладжваліся танцы. Разам са мной у Сынковічы хадзілі мае сябры з вёскі.

Аднойчы зімовай ноччу я з вясковымі юнакамі вяртаўся дамоў. Дарога праходзіла якраз каля царквы. Падышоўшы да яе, мы ўбачылі дым, які праз старыя вялікія дзверы выходзіў з храма. Мы адчынілі дзверы, бо замка на іх не было, і ўвайшлі ў царкву. Там знаходзіўся лён. Мы пасвяцілі ліхтарыкамі

і ўбачылі, што нехта яго падпаліў ці проста кінуў акурар, таму лён з падлогі моцна дымеў. Мы пачалі рукамі браць мокры снег і насіць у храм. Туды, дзе густа дымела, мы кідалі снег і тапталі яго нагамі. Некалькі гадзін насілі снег і тушылі, пакуль зусім дыму не стала. А потым змучаныя павалакліся дамоў.

Праз некалькі дзён жыхары вёскі Сынковічы казалі, што нехта хацеў падпаліць царкву. Прыйшлося ім распавесці, што здарылася ў той вечар і як мы ратавалі стары храм...

Вёска Сынковічы (ці, як пішуць, Сынковічы) у гістарычных крыніцах згадваецца з канца XV — пачатку XVI стагоддзяў, калі была пабудавана царква. Яна, на думку некаторых даследчыкаў даўніны, збудавана ў пачатку XV стагоддзя. Але паданне кажа, што заклаў яе сам вялікі князь Вітаўт. І здарылася гэта вось з якой нагоды...

У 1377 годзе памёр вялікі князь Альгерд, які, па словах летапісцаў, «не столькі сілаю, колькі ўмелствам ваяваў». І пакінуў ён пасля сябе наступнікам любімага сына Ягайлу, які неўзабаве стаў каралём Польшчы. Пайшоў Ягайла вайною супраць свайго роднага дзядзькі, вялікага князя Кейстута, і сына яго, князя Вітаўта. Аднак не змог іх адолець.

Тады замысліў ён жорсткую хітрасць. Запрасіў да сябе дзядзьку і брата і пакляўся, што не зробіць ім зла. А як толькі яны, павярнуўшы ў клятву, прыехалі ў Вільню, паланіў абодвух. Вітаўта спачатку каля сябе пакінуў,

варожую пагоню, сабраў надзейнае войска, пачаў перамагаць клятваадступніка Ягайлу і ўрэшце стаў адзіным уладаром Вялікага Княства Літоўскага.

Праз дваццаць пяць гадоў пасля ўратавання ад немінучай пагібелі вялікі князь Вітаўт загадаў пабудаваль у Сынковічах храм — у знак удзячнасці Богу і тутэйшым людзям, якія захавалі яму жыццё. Невядома таленавітыя дойліды выканалі Вітаўтаву волю і паднялі да нябёс Сынковіцкую царкву-крэпасць.

У 1907 годзе польскі гісторык Юзэф Ядкоўскі зацікавіўся гісторыяй Сынковіцкага храма. Ён прыехаў у Сынковічы і ў архіве царквы выявіў «Генеральную візіту» 1720 года, метрычны запіс 1762 года і апісанне царквы, складзенае кобрынскім ігуменам Андрэем Бянецкім у 1746 годзе. Традыцыйна лічылася, што Сынковіцкая Міхайлоўская царква была пабудавана ў 1407 годзе. Але паўстае пытанне: кім усё ж?

І ніхто да сённяшніх дзён не можа на яго адказаць, бо няма сапраўдных дакументаў. Як адзначае польскі гісторык, у актах Літоўскай метрыкі маецца вельмі цікавая грамата 1576 года, што датычыцца Сынковічаў, а менавіта «Прывілей пану Івану Есману на торг в день недельный в имени его Сынковичах». Ім кароль Стэфан Баторы дазваляў у паселішчы кірмашы ў нядзелю і корчмы, пазбаўленыя збораў на карысць казны.

Адсюль выснова: наладжваць кірмашы ў вёсцы, дзе няма царквы, было б недарэчна, таму факт існавання Сынковіцкай царквы ў 1576 годзе неабвержны.

А грамата была дадзена Есману, верагодна, праз некалькі гадоў пасля заканчэння працяглага будаўніцтва храма. Гэта значыць, царква ў Сынковічах узводзілася вельмі доўга, і завяршыліся работы пры памешчыку Івану Есману прыблізна ў 70-я гады XVI стагоддзя.

Дарэчы, спасылаючыся на крыніцы, польскі гісторык Юзэф Ядкоўскі прыводзіць наступнае паведамленне: «Айцец Е. Міхайлоўскі на адным з малых званаў Сынковіцкай царквы знайшоў надпіс: «Аппо Domini 1460». А, між іншым, ніколі званы не заказваліся задоўга да будаўніцтва храма, калі, можа, нават ідзі такой не існавала. Напрошваецца думка: храм у Сынковічах у час адліўкі звана ўжо мусіў існаваць і, можа, не адзін дзясятак гадоў. Таму, магчыма, ён сапраўды пачынаўся будавацца пры Вітаўту. А сама вёска Сынковічы яшчэ старэйшая за крэпасць-царкву.

Сённяшні настояцель храма айцец Арсеній Ананка сцвярджае, што найбольш даследаваў Сынковіцкую царкву святар Яўстафій Міхайлоўскі, які быў тут настояцелем з 1871 да 1898 года. Ён зрабіў царкоўную агароджу, званіцу, сам рамантаваў дах. На сценах храма Міхайлоўскі знайшоў надпісы,

датаваныя XII, XIII і XIV стагоддзямі, а таксама два званы.

Але за стагоддзі шмат чаго было знішчана ў Сынковіцкай царкве. А ў 1990-х гадах сцены ўнутры храма былі проста пафарбаваны ў светла-блакітны колер. Фарбаваліся і замазваліся сцены і ў іншы час. Разам з гэтым былі зафарбаваны і каштоўныя надпісы на сценах, фрэскі, малюнкi, партрэтi. Усё гэта трэба аднаўляць, рэстаўрыраваць. Што айцец Арсеній сёння і робіць, і шмат зрабіў на рэстаўрацыі і ўпарадкаванні храма і тэрыторыі вакол яго. Я вельмі люблю пры сустрэчы з ім пагутарыць.

— Чым унікальная царква ў Сынковічах? — пытаюся ў айца Арсенія.

— Тым, — кажа святар, — што царква ў Сынковічах — гэта чысты наш беларускі храм. А дата пабудовы не царквы, а замка ў Сынковічах, выкладзена на сценах храма. Толькі яе трэба ўбачыць і прачытаць.

Айцец Арсеній паказвае мне гэты надпіс. І я, сапраўды, бачу на сценах слаўтага храма літару «Т», кропку і дзве вертыкальныя рысы — атрымалася: «Т. I!»». А ў адпаведнасці з літарнымі абазначэннямі лічбаў, гэты надпіс можна трактаваць, як «300. 10+10», гэта значыць 1320. Сапраўды, дата «1320 год» у гісторыі нашай Бацькаўшчыны вельмі знакамітая. У летапісах зафіксавана, што менавіта ў гэтым годзе князь Гедымін раздаў сынам землі. Слонім дастаўся князю Монтвіду. Магчыма, у Сынковічах і была яго рэзідэнцыя.

— Значыць, Сынковіцкаму храму больш за 700 гадоў. Так?

— Выходзіць, так. І храму, і крэпасці — больш за 700 гадоў. Але крэпасць яшчэ старэйшая, — кажа айцец Арсеній. — Ды адсюль як на далоні ўсё відаць: лес, поле, рэчкі і дарогі...

Калі б сцены Сынковіцкага храма маглі размаўляць, яны расказалі б нам амаль усю гісторыю беларускага народа.

Углядаюся... Вось гэта дарога, што вядзе на мае Хадзевічы, была простым шляхам на Слонім, адкуль прыежджаў Вітаўт у Сынковічы. Вынікае, што Вітаўт быў у маёй роднай вёсцы ці праязджаў праз месца, дзе цяпер знаходзіцца мая вёска...

Па словах настояцеля Сынковіцкай царквы Арсенія Ананка, спачатку тут была вялікая крэпасць. Ад яе і застаўся нам у спадчыну толькі храм абароннага тыпу з байніцамі. Ну, а калі тут была крэпасць, то павінны быць падземныя хады. Але, калі глядзець з другога боку, такога быць не можа. Бо недалёка ад храма знаходзіцца рэчка. А ў той час яна была даволі вялікая і шырокая, а вакол яе знаходзілася шмат балот. Таму падкапаць ход пад рэчкаю было б складана, бо ход пастаянна залівала б вада. Але падземныя хады ў храма былі, толькі яны зусім невялікія, вялі на бераг ракі, дзе пастаянна стаялі чаўны, ці ў лес. Мясцовыя жыхары расказваюць, што некалі ў гэтай мясцовасці кудысьці знікалі каровы. Правальваліся пад зямлю, і ўсё. Ці, напрыклад, амаль штогод з правага боку храма пастаянна зямля правальваецца. Вернікі яе падсыпаюць, раўняюць, але ўсё роўна з часам зноў глеба апускаецца ўніз. Значыць, хады шмат стагоддзяў таму тут былі...

Да ўсяго сказанага пра Сынковіцкую царкву трэба дадаць яшчэ, што яна — гэта адзіны з існуючых помнікаў, які захаваў сваю аўтэнтычнасць, цнатлівасць, што і дазволіла яму стаць помнікам архітэктуры сусветнага значэння. Касметычныя рамонты, якія праводзіліся ў 1841 і 1881 гадах, істотна не змянілі знешняга аблічча. У розныя часы помнік вывучалі даследчыкі архітэктуры А. Шышка-Богуш, М. Сакалоўскі, Г. Вераб'ёў, Ю. Зубрыцкі, І. Ядкоўскі, М. Шчакаціхін, У. Чантурыя і іншыя. Цікавыя замалёўкі храма зрабіў у другой палове XIX стагоддзя беларускі краязнаўца і мастак В. Грозны.

Сяргей ЧЫГРЫН.